

N:o 50.

Af herrar **Lundberg** och **Ekdahl**, *angående ombildning af allmänna läroverket i Sala och pedagogien i Södertälje till realskolor.*

Den af Kungl. Maj:t den 26 maj 1899 tillsatta läroverkskommittén har i fråga om de lägre läroverkens ombildning och indragning icke varit fullt enig.

Kommitténs flertal har föreslagit, att läroverk, som hade och syntes kunna påräkna ett antal af minst 100 lärjungar i 5 klasser, skulle ombildas till sexklassig, af staten helt och hållet bekostad realskola för gossar, hvaremot läroverk, som hade och syntes kunna påräkna ett antal af minst 50 intill 100 gossar i fem klasser, borde ombildas till sexklassig samskola.

Mot detta förslag har reservation afgifvits samfäldt af kommitténs ordförande Th. M. Fries och dess ledamot F. W. Åmark, hvilka förklarar sig visserligen omfatta den af kommittén uttalade grundsatsen, att endast de bland de nuvarande femklassiga läroverken, som ägde ett därför tillräckligt antal lärjungar, borde ombildas till sexklassiga realskolor för gossar, men ansett ett antal af 75 lärjungar böra antagas såsom bestämmande för ett sådant läroverks ombildning till realskola.

Kungl. Maj:t har i sin nådiga proposition till Riksdagen angående ändrad anordning af rikets allmänna läroverk godkänt den af förbemälde reservanter uttalade särskilda mening samt på grund däraf föreslagit, att till realskolor måtte ombildas, utöfver de af kommittén föreslagna, jämväl de femklassiga läroverken i Eksjö, Enköping, Lidköping, Mariestad,

Oskarshamn och Söderhamn äfvensom de treklassiga läroverken i Arvika och Varberg.

Såsom skäl särskildt för läroverkets i Oskarshamn ombildning till realskola anför vederbörande departementschef, att nämnda stad har ett jämförelsevis stort innevånareantal och synes stadd i rask utveckling.

Berörda skäl för läroverkets i Oskarshamn ombildning till realskola kunna emellertid med styrka framhållas till stöd för ombildning af äfven andra städers läroverk till realskolor, särskildt det treklassiga läroverket i Sala och den tvåklassiga pedagogien i Södertälje.

Enligt detta års statskalender, som upptager städernas folkmängd vid 1903 års början, hade vid nyssnämnda tidpunkt Oskarshamn 7,360, Sala 7,043 och Södertälje 8,551 innevånare. Vid detta års början uppgick innevånareantalet i Sala till 7,200; och som Sala från hösten 1905 kommer att blifva förläggningssort för en trängbataljon, kan med visshet beräknas, att antalet innevånare i Sala skall inom få år uppgå till minst 8,000.

Såväl Sala som Södertälje äro jämväl stadda i rask utveckling, hvilket framgår af följande siffror:

Antal innevånare:

	1890.	1895.	1900.	1904.
Sala	5,546	5,832	6,448	7,200
Södertälje	4,432	5,527	7,608	8,718

Summa bevillning till staten:

	1890.	1895.	1900.	1904.
Sala	9,348	10,310	13,801	17,754
Södertälje	7,620	9,671	19,536	27,701

Dessa siffror utvisa ej mindre, att Sala och Södertälje i fråga om innevånareantal och rask utveckling väl kunna häfda en framstående ställning vid jämförelse med flertalet af de mindre städer, som enligt den kungl. propositionen skulle hugnas med realskolor, däribland Oskarshamn, än äfven att de stå vida framför de andra städer, i hvilka föreslagits upprättande af samskolor. Af dessa senare städer uppnå endast Arboga ett innevånareantal af öfver 5,000 samt Köping ett innevånareantal af öfver 4,000, båda dessa städer belägna i Västmanlands län, som enligt den kungl. propositionen skulle erhålla tre samskolor, men ingen realskola.

Jämväl det närvarande lärjungeantalet i Sala och Södertälje läroverk, 74 i det förra och 79 i det senare, uppgår för det förra i det närmaste till och för det senare öfver den siffra, som enligt reservanternas Fries' och Åmarks af Kungl. Maj:t godkända uppfattning borde antagas såsom bestämmande för ombildning af ett förutvarande läroverk till realskola. Härvid är ock att märka, beträffande särskildt läroverket i Sala, att lärjungarnes antal i detsamma kan, då staden från och med nästa år blir garnisonsort, med visshet beräknas under den närmaste tiden uppgå till mycket högre siffra än den, som här ofvan angifvits.

De betingelser, som föranledt Kungl. Maj:t att, med förbigående af kommitténs förslag, acceptera reservanternas Fries' och Åmarks särskilda mening i fråga om vissa läroverks ombildning till realskolor, förefinnas således i fullt mått beträffande läroverken i Sala och Södertälje. Också hafva vederbörande ortsmyndigheter i dessa två städer, som varit i tillfälle att yttra sig öfver kommitténs förslag, enstämmigt och enträget hvar för sig anhållit att få sina läroverk ombildade till realskolor samt vederbörande domkapitel äfven tillstyrkt detta.

Särskildt må jemväl påpekas, att landsbygdens kring Sala mest representativa män, prästerskapet i socknarne samt ordförandena i kommunalstämmorna och kommunalnämnderna, i en till chefen för ecklesiastikdepartementet i december månad i fjor ingifven skrift — med framhållande, å ena sidan, af farhåga i orten för de med samskolor förenade vådor samt, å andra sidan, af önskan, att föräldrar och målsmän måtte kunna för sina barn begagna de för orten välbelägna goss- och flickläroverken i Sala — vördsamt anhållit, att gossläroverket i Sala måtte ombildas till realskola och ej till samskola.

Vi vilja ock erinra, hurusom städerna Sala och Södertälje nu under flera år gjort stora upoffringar för sina läroverk, i det att de beviljat medel till aflöning af extra lärare, så att undervisning kunnat i läroverken meddelas i fem klasser. Behöfligheten för dessa samhällen af realskolor vitsordas häraf kraftigt. Men inrättande af samskolor i dessa två städer skulle för dem komma att medföra ökad tunga, som de få svårt att bära. Med fästadt afseende *dels* å innevånareantalet i de båda städerna och det raska framåtskridande, hvari dessa städer befinna sig, *och dels* å de stora och burgna landsorter, som omgifva dem, är det nämligen påtagligt, att, ifall samskolorna vinna allmänhetens förtroende, de i förevarande städer nu befintliga läroverksbyggnader skola från början visa sig för trånga. Läroverksbyggnaderna måste således från början

högst betydligt utvidgas, om icke helt nybyggas, hvarvid antagligen måste fästas afseende vid behovet, inom kort, af utrymme för parallellklasser. Om åter de nuvarande läroverken för gossar ombildas till realskolor, komma nämnda, för de skattskyldige hårdt tryckande nybyggnader att blifva obehöfliga.

I en denna riksdag af herr C. R. Johansson i Jönköping i Andra Kammaren väckt motion (n:o 178) har herr Johansson uttalat betänkligheter mot att i det föreliggande förslaget till ändrad anordning af rikets allmänna läroverk gymnasiet och realskolan ej blifvit helt skilda, utan skulle komma att i de högre allmänna läroverken utgöra allenast delar af ett helt. Vi instämma på det lifligaste i dessa betänkligheter. Realskolans och gymnasiets sammanförande under en gemensam styrelse och under ett tak skall otvifvelaktigt hafva till följd, att realskoleexamen i lärjungarnes ögon får en jämförelsevis låg valör och litet anseende, samt således föranleda, att många lärjungar, ej allenast mera begåfvade, utan äfven sådana, som äro mindre skickade för fortsatta studier, skola lockas öfver till gymnasiet, sig själfva till skada samt läroverken och det allmänna till föga båtnad.

Då emellertid de stora läroverkspalatsen redan finnas, torde svårighet nu möta på de flesta håll att få realskolan helt skild från gymnasiet. Den ekonomiska sidan af saken, såsom aflöning af ett större antal rektorer m. m., lägger äfven hinder härför.

Men olägenheterna af alltför många lärjungars indragande på den lärda banan och af gymnasiernas öfverbefolkning kan, åtminstone delvis, förekommas genom upprättande af många själfständiga realskolor. Lockelsen att från realskolan öfvergå till gymnasiet skall i väsentlig mån minskas för de lärjungar, som besöka de fristående realskolorna. Om flera själfständiga realskolor upprättas, kommer ett större antal lärjungar att aflägga realskoleexamen samt nämnda examen att i lärjungarnes ögon och i den allmänna uppfattningen få bättre anseende, än som till en början torde komma den till del.

Ur ekonomisk synpunkt bör ej hinder möta för upprättande af flera realskolor än i den kungl. läroverkspropositionen blifvit föreslagna. Det är nämligen klart, att, om flera realskolor upprättas, dessa skola upptaga ett stort antal lärjungar, som eljest komma att söka sig in vid de högre, i allmänhet redan öfverbefolkade läroverken, och att i följd häraf behovet af inrättande af parallellklasser med därpå följande aflöning till extra lärare skall vid många högre läroverk förekommas.

I detta sammanhang kunna vi icke underlåta att anmärka, hurusom många skolynglingar, som på grund af sin boningsort rätteligen höra till läroverken i Sala och Södertälje, af skilda anledningar sedan rätt lång tid tillbaka söka sin utbildning vid främmande läroverk, företrädesvis högre sådana. Om vederbörande rektorer begagnade sig af sin rätt att hänvisa sådana lärjungar till läroverken i dessas hemort, skulle sannolikt lärjungarnes antal i Sala och Södertälje läroverk redan nu uppgå för hvartera läroverket till fulla 100 och snart komma att stiga till vida högre siffra. Äfven i denna omständighet se vi ett godt skäl för nämnda läroverks ombildning till realskolor.

På grund af hvad vi sålunda haft äran anföra samt under åberopande af innehållet i närslutna bilaga, få vi härmed vördsamt hemställa,

att Riksdagen, med afslag å Kungl. Maj:ts framställning, att det treklassiga läroverket i Sala och den tvåklassiga pedagogien i Södertälje må ombildas till sexklassiga samskolor, måtte besluta, att samma läroverk och pedagogiska skolor ombildas till realskolor, samt i öfrigt i Kungl. Maj:ts proposition angående ändrad anordning af rikets allmänna läroverk vidtaga de ändringar och göra de tillägg, som af ett sådant beslut kunna föranledas.

Stockholm den 27 februari 1904.

Gust. Ekdahl.

O. V. Lundberg.

Utdrag af den Kongl. Maj:ts proposition angående ändrad anordning af rikets allmänna läroverk m. m. åtföljande sammanfattning af utlåtanden, yttranden och petitioner i anledning af läroverkskommitténs den 8 december 1902 afgifna betänkande.

Sala.

Stadsfullmäktige hemställa, att kommitténs förslag om upprättandet af en sexklassig samskola i staden icke måtte vinna nådigt bifall, utan att i stället en sexklassig realskola för gossar må inrättas, som underhålles af staten ensamt.

Som stöd härför anföra stadsfullmäktige, att den tid ej torde vara aflägsen, då lärjungeantalet i därvarande läroverk öfverskrider 100-talet. Staden hade nämligen de sista åren varit i snabb tillväxt, så att folkmängden för närvarande uppginge till öfver 7,000 personer; och denna ökning torde komma att än mer tilltaga under de närmaste åren, bland annat därför att ett trängetablisement skall till staden förläggas hösten 1905. Denna förläggning medförde för staden ett offer af öfver 65,000 kr., och då borde ock staten äga en viss förpliktelse att ensam underhålla läroverket i Sala likaväl som i de långt mindre samhällena Varberg och köpingen Arvika. För öfrigt skulle missnöjet med de ifrågasatta terminsafgifterna och kommunala bidragen inom de samhällena, som drabbades af sådana pålagor, blifva så stort, att samskolorna ej förmådde draga till sig ett större antal lärjungar utan måste föra en tynande tillvaro. Hvad särskildt Sala beträffade, vore det därvarande läroverkshuset till utrymmet så begränsadt, att det med svårighet kunde mottaga det nuvarande lärjungeantalet, hvadan upprättandet af en samskola, äfven om den icke komme att medföra den ökning af lärjungeantalet, som kommittén beräknat, likväl skulle kräfva uppförande af nytt läroverkshus

eller en betydlig utvidgning af det gamla, som sannolikt komme att uppgå till en kostnad af öfver ett hundra tusen kronor. Utgifterna härför jämte det föreslagna, för hvarje år utgående kommunala bidraget skulle blifva mycket betungande för samhället, som på grund af åtskilliga större anläggningar, såsom vatten- och afloppsledning, elektrisk belysning, epidemisjukhus och folkskolehus, måst ikläda sig en skuld af omkring 1,140,000 kronor, till följd hvaraf kommunalskatten innevarande år måst höjas till 7 kronor för bevillningskrona. Inrättandet af en samskola skulle ock föra med sig, att lärarinnorna vid stadens flickskola förlorade sina platser. Slutligen anföres, att samhället väntat sig, att de bördor, de åtagit sig för läroverkets utvidgning, skulle upphöra vid en läroverksreforms genomförande.

Magistraten tillstyrker nådigt bifall till hvad stadsfullmäktige hemställt och anser på grund af stadens nuvarande utgiftsbörda hvarje dyrbar förändring och utvidgning af läroverket böra undvikas. Magistraten åberopar några af de grunder, som stadsfullmäktige anfört, och framhåller dessutom, att Sala är i vida högre grad stad i framåtskridande än flera af de städer, för hvilka kommittén föreslagit realskola för gossar, att detta förhållande har sin grund bland annat i de lätta järnvägsförbindelser, som sedan ett par år tillbaka finnas åt ej mindre än fyra olika håll, att denna utveckling dock är så ny, att den ej hunnit att i afsevärd grad öka lärjungeantalet i goss- och flickskolan, enär de inflyttade familjer, som äro i den ställning, att de kunna väntas sända sina barn till någon af dessa läroanstalter, ännu äro unga; att hittills flera ynglingar i skolåldern redan på ett tidigare stadium sökt inträde i Västerås och Uppsala, hufvudsakligen på grund af olägenheterna af skolombyte, men kanske äfven i någon mån till följd af de få vid läroverket anställda lärarnes ansträngda arbete med uppehållet af de af kommunen bekostade 4:e och 5:e klasserna, att, om samskola nu inrättades, en öfvergång till realskola och stadsunderstödd flickskola på grund af lärjungeantalets tillväxt inom en ganska kort tidrymd skulle visa sig erforderlig; samt att ett sådant öfvergångsstadium skulle vålla samhället betydande kostnader, lärarekåren olägenheter och enskilda af stadens innevånare svårigheter utan någon vare sig reell valuta eller ideellt utbyte.

Samskoleidén betraktades i samhället med tämligen stor misstro, hvilket i förening med terminsafgifterna kanske skulle vålla afsevärd minskning i lärjungeantalet. Bland för staden betungande utgifter nämnas

de, som åtagen räntegaranti för Sala—Gysinge järnväg samt förestående rådhusbyggnad med brandstation kräver.

Läroverkskollegiet afstyrker förslaget om samskolas inrättande i Sala och tillstyrker upprättandet af en sexklassig realskola för ensamt manliga lärjungar. Som stöd härför har kollegiet, hvad ombildning af läroverket i Sala angår, framhållit några af de synpunkter, som finnas angifna i de kommunala myndigheternas utlåtanden.

Domkapitlet i Västerås yrkar med stöd af Sala läroverkskollegii utlåtande i denna fråga, att en realskola för ensamt manliga lärjungar i nämnda stad må upprättas.

Södertälje.

Stadsfullmäktige anhålla, att vid blifvande nådig proposition till Riksdagen rörande omorganisation af rikets allmänna läroverk och pedagogier förslag måtte framläggas om Södertälje pedagogis utvidgning till sexklassig realskola för gossar såsom den af många skäl för samhället mest lämpliga skolformen. Skulle emellertid denna anhållan ej kunna beviljas, ville stadsfullmäktige, alldenstund en sexklassig samskola måste anses vara för samhället fördelaktigare än en tvåklassig pedagogi, afgifva den förklaringen, att Södertälje stad för erhållande af en sexklassig samskola vore villig ingå på de villkor, som kommittén ansett böra fordras af de samhällen, i hvilka sådana samskolor skulle upprättas. Enär likväl det skulle lända samskolan till skada, att kommunen upptog förhöjda terminsafgifter af skolans lärjungar, uttala stadsfullmäktige önskvärdheten däraf, att staten på samma sätt som vid de allmänna läroverken och realskolorna för gossar åtager sig aflöningen af vid samskolan anställda lärare och lärarinnor, mot det att kommunen afstår från sin rätt att upptaga sådana terminsafgifter.

I skrifvelsen hänvisas till Fries-Åmarks reservation och de däri anförda skäl, hvilka stadsfullmäktige finna tillräckligt talande. Nämnda reservanter hade emellertid icke medräknat Södertälje, enär dess skola icke vore femklassigt läroverk utan tvåklassig pedagogi. Man kunde emellertid ej inse, att skolans benämning eller förutvarande ställning utgjorde skäl nog, hvarför den ej skulle komma i åtnjutande af de förmaner, på hvilka den med rätta kunde göra anspråk. Pedagogien, som under 8 år arbetat på fem klasser, hade under de tre sista åren haft i

medeltal något öfver 84 lärjungar, och stode år 1901 framom Enköping, Söderhamn och Mariestad samt ungefär lika med Oskarshamn. Man finge emellertid icke, såsom kommittén gjort, enbart räkna med lärjungeantalet utan äfven taga hänsyn till andra omständigheter, såsom städernas folkmängd, denna folkmängds tillväxt under de senare åren samt städernas utvecklingsmöjligheter, då ju den tilltänkta omorganisationen vore beräknad för en längre tid framåt. Hvad då Södertälje anginge, hade dess folkmängd på något öfver 30 år fyrdubblats, och ökningen hade varit synnerligen stark under de senare åren, från 4,590 i slutet af år 1890 till 8,551 i slutet af år 1902. Flera skäl talade för att denna ökning ej blott skulle fortgå utan äfven i proportion tilltaga. Staden ägde nämligen ett fördelaktigt läge vid två sjöar, en vacker natur och hälsosam luft, som lockade flera personer att bosätta sig där; kommunikationerna vore ganska goda och torde komma att ytterligare förbättras, då förslag vore å bane att framdraga västra stambanan genom staden. Med hänsyn till den hos Stockholms innevånare tilltagande sträfvan att söka sig bostäder utom staden kunde man, därest förbindelserna med hufvudstaden blefve bättre och snabbare, påräkna, att många familjer i Stockholm skulle söka sig bostad i Södertälje. Vidare hade fråga uppstått om att förlägga Södermanlands regementes öfningsskolor till staden, hvarigenom dess innevånareantal hastigt skulle ökas. Det vore sålunda sannolikt, att lång tid ej komme att förflyta, innan lärjungeantalet i stadens skola skulle uppnå och till och med öfverstiga den för upprättande af sexklassigt gossläroverk af kommittén föreslagna minimisiffran 100. Som pedagogiens fem klasser redan år 1901 hade 88 lärjungar, skulle en femklassig samskola med lika många flickor få nära 180 lärjungar eller i medeltal 36 per klass och alltså parallellklasser i stor omfattning inom kort blifva nödvändiga, hvarigenom det egentliga syftet med den ifrågasatta ombildningen blefve förfeladt. Då denna omständighet af kommittén anförts som skäl för att läroverken i Kristinehamn, Arvika och Varberg föreslagits till realskolor för gossar, borde den äfven få gälla i fråga om Södertälje. Utvidgades pedagogien till sexklassig gosskola, skulle måhända det hus, där pedagogien för närvarande vore inrymd, kunna i sin helhet upplåtas för skolans räkning och för en ganska lång tid framåt vara tillräcklig för dess behof. Beslutades åter inrättandet af en samskola, blefve det nödvändigt att uppföra nytt läroverkshus, som därtill måste byggas så, att parallellklasser kunde inrättas utefter hela linjen från och med klass 1 till och med klass 6. Härtill

komme bidraget till lärarepersonalens aflöning, hvilket ej säkerligen skulle stanna vid den summa kommittén beräknat, utan ställa sig väsentligt högre, bland annat på grund af nödvändigheten att inrätta parallellklasser och sålunda anställa lärare öfver ordinarie stat. Visserligen hade kommittén föreslagit rätt för kommunen att upptaga terminsafgifter, men dessa skulle göra gossarnes undervisning dyrare i en samskola än i allmänt läroverk eller realskola för gossar, hvilket åter skulle väcka familjefädernas missnöje, minska sympatierna för samskolan och åvägabrunga en olämplig konkurrens mellan närbelägna läroverk, enär säkerligen mången yngling från landet skulle resa förbi den stad, i hvilken samskola funnes, för att erhålla undervisning vid sådant läroverk, där sådan lämnades till billigare pris. Slutligen borde erinras om att genom en samskolas upprättande i staden största delen af de vid elementarläroverket för flickor anställda lärarinnorna komme att förlora sina platser.

Magistraten instämmer i hvad stadsfullmäktige anfört.

Kungl. Maj:ts befallningshafvande i Stockholms län hemställer om bifall till hvad de kommunala myndigheterna föreslagit.

Läroverkskollegiet uttalar som sin mening, att Södertälje pedagogi bör ombildas till sexklassig, af staten helt och hållet bekostad realskola för gossar. De grunder, som kollegiet anfört, återfinnas i stadsfullmäktiges skrifvelse. Dessutom framhålles, att, därest staden, såsom vore att hoppas, erhöle snabbare förbindelse med Stockholm, de lärjungar från stationssamhällena i Södertörn och dess omnejd, hvilka icke kunna mottagas i hufvudstadens öfverbefolkade läroverk, skulle kunna erhålla undervisning i Södertälje läroverk utan att behöfva inackorderas i staden.

Domkapitlet i Strängnäs hemställer med åberopande af hvad läroverkskollegiet i Södertälje anfört, att Södertälje framför allt med fästadt afseende vid den utomordentligt snabba utveckling, som detta samhälle för närvarande företer, måtte medräknas bland de städer, i hvilka inrättandet af sexklassig realskola anses böra ifrågakomma.